

**Filipek, Marzena / Królikowska-Waś,
Krystyna**

**Hierarchia potrzeb kobiet a hierarchia
potrzeb mężczyzn w Domu Pomocy
Społecznej w Żyrardowie**

Rocznik Żyrardowski 4, 451-472

2006

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Marzena Filipek, Krystyna Królikowska-Waś

Hierarchia potrzeb kobiet a hierarchia potrzeb mężczyzn w Domu Pomocy Społecznej w Żyrardowie

Wstęp

Problematyka potrzeb ludzi starszych staje się szczególnie ważna w dobie, gdy wiele społeczeństw starzeje się. Do grona państw starych demograficznie dołączyła również Polska. Odsetek ludności w wieku 65 i więcej lat, w naszym kraju, w 2002 r. był większy niż 12%, a to oznacza przekroczenie progu starości demograficznej. W ostatnim dziesięcioleciu ogólna liczba mieszkańców Polski wzrosła o niecałe 1%, gdy w tym samym czasie liczba osób w wieku 65 lat i powyżej aż o 20%. Starzeniu się społeczeństwa towarzyszy wysoki udział najstarszych roczników, czyli osób sędziwych, liczących powyżej 75 lat, wymagających szczególnie dużo wsparcia i opieki.

Celem niniejszego artykułu jest zbadanie, czy i w jakim stopniu hierarchia potrzeb zależy od płci pensjonariusza. Terenem badań jest Państwowy Dom Pomocy Społecznej (DPS) w Żyrardowie. W pracy nie zajmuję się przedstawieniem badanego DPS, ponieważ w sposób dokładny został on ukazany w artykule J. Korzębskiej¹, spróbuję jednak ukazać problematykę potrzeb ludzi starszych, zamieszkałych w środowisku opiekuńczym.

Cechy demograficzne osób a potrzeby

Problematyką potrzeb zajmowało się wielu psychologów, każdy z nich formułuje swoją koncepcję potrzeb. Wymienić tu należy m.in. Z. Freuda, który uważał, że u podłoża potrzeb leżą te funkcje, które muszą być spełniane, aby życie mogło istnieć (Szewczuk, 1975); Williama McDougalla, według którego instynkt jest wrodzonym dążeniem do poznawania i działania w celu zaspokajania potrzeb (Encyklopedia Socjologii, 2000); Williama I. Thomasa w 1923 r., twórcę koncepcji przystosowania społecznego, który przedstawił pierwsze

---

¹ Skrót pracy licencjackiej J. Korzębskiej: ukaże się w V tomie „Rocznika Żyrardowskiego”.

empiryczne ujęcie potrzeb i badanie ich przez sposób, w jaki jednostka ludzka rozwiązuje problemy, które stawia przed nią sytuacja społeczna; Henry A. Murray, twórcę pierwszej teorii osobowości, w której istotną rolę pełnią potrzeby (Encyklopedia Socjologii, 2000); Abrahama Masłowa (1990), twórcę psychologii humanistycznej; A. Lisowskiego, który uważał, że potrzebę można zredukować, to jest wywołać jej przejściowe lub stałe niewystępowanie, adoptując się lub usuwając przyczynę występowania potrzeb, jak również wyeliminować źródło oddziaływania potrzeb poprzez wyjście jednostki do jakiegoś podsystemu społecznego (Lisowski, 1998); T. Kocowskiego, według którego potrzebą człowieka realizującego dowolny cel jest każdy niezbędny lub sprzyjający warunek tego celu, dający się określić obiektywnie (Kocowski, 1982) oraz wielu innych psychologów zajmujących się problematyką potrzeb. W dalszej części artykułu, omawiając potrzeby ludzi starych, przebywających w placówkach opiekuńczych, posłużę się pojęciem potrzeby, zdefiniowanym przez A. Masłowa, twórcę psychologii humanistycznej. Określił on potrzebę jako odczuwany przez jednostkę stan niezaspokojenia lub braku czegoś, co jest niezbędne dla niej, by mogła normalnie funkcjonować.

A. Maslow (1990) uczynił przedmiotem swoich badań naturę człowieka. Przyjął, że twórcze potencjały ludzkie stanowią wynik zdrowego i właściwie ukierunkowanego rozwoju. Osoba jest tym, czym się staje w toku realizacji celów, a rodzaje tych celów są wyznaczone przez potrzeby. Potrzeby tworzą hierarchię, w której zaspokojenie potrzeb podstawowych jest warunkiem zaspokojenia potrzeb nadrzędnych. Gdy człowiek przestaje być głodny – chce być bezpieczny. Gdy już jest bezpieczny – pragnie miłości. Gdy już jest kochany, chce być ceniony. Owa „piramida potrzeb” składa się z sześciu kategorii. U jej podstawy znajdują się potrzeby fizjologiczne, dalej kolejno – potrzeby bezpieczeństwa, przynależności i miłości, godności i szacunku oraz samoaktualizacji i na szczycie piramidy potrzeby estetyczne.

Klasyfikacja potrzeb dotyczy każdego człowieka, ale niektóre potrzeby w pewnych okresach życia nasilają się, są odczuwane bardziej intensywnie, inne zaś słabną, nie mając tak wielkiego znaczenia, jak w okresach poprzednich. Na potrzeby tego artykułu do czynników warunkujących hierarchię potrzeb kobiet i mężczyzn zamieszkujących w Domu Pomocy Społecznej zaliczyłam: różnice płciowe pomiędzy kobietą i mężczyzną, wiek – proces starzenia się jednostki, środowisko instytucjonalne, w którym przebywa pensjonariusz.

Różnice płci warunkują kształtowanie się potrzeb jednostki. Inne potrzeby ważne będą dla kobiet, a inne dla mężczyzn.

W zakresie potrzeb fizjologicznych, tj. snu, pożywienia, aktywności, lenistwa, pragnień seksualnych widoczne są różnice w preferencjach kobiet

i mężczyzn. Panie są bardziej wrażliwe pod względem wielu zmysłów: smaku, węchu, wzroku, słuchu (Blum, 2000). Z tego też względu bardziej subtelnie wyczuwają smaki, zwracają uwagę na zapach pożywienia i estetykę podania.

Kobiety i mężczyźni inaczej odczuwają potrzeby seksualne. Kobieta pragnie miłości, związku między ludźmi, mężczyzna chce seksu, kilkanaście razy przewyższa kobietę pod względem zasobów energii seksualnej (Moir, Jessel, 1993).

Różnice pod względem potrzeby snu, spędzania wolnego czasu, aktywności czy lenistwa zależne są od indywidualnych, biologicznie uwarunkowanych cech jednostki.

Potrzeby bezpieczeństwa również inaczej odbierane są przez kobiety i mężczyzn. Panie pragną stabilizacji życiowej, oparcia w swoim partnerze, bliskości i opieki, gdy tymczasem mężczyzna ceni niezależność, prestiż, władzę i wolność, potrzebuje „przestrzeni”, jako wyraz potrzeby dominacji (Gray, 1996). Swoje obowiązki w ramach kontraktu małżeńskiego postrzega przede wszystkim w kategoriach zapewnienia bezpieczeństwa finansowego.

Biorąc pod uwagę potrzeby przynależności i miłości (stosunku uczuciowego z ludźmi, miejsca w grupie i rodzinie), możemy zauważyć różnice w zakresie preferowanych wartości kobiet i mężczyzn. Panie, jako bardziej wrażliwe emocjonalnie, odczuwają potrzebę stałych związków, wzajemnej w nich zależności, bliskości uczuciowej (Gray, 1996). Przywiązują wagę do tego, co wiąże się z życiem osobistym i z kontaktami między ludźmi. Z tego też względu utrzymują bliższe, dłuższe i bardziej regularne kontakty z przyjaciółmi. Panowie natomiast najwyżej stawiają władzę, korzyści i niezależność. Świat mężczyzn to świat przedmiotów bardziej niż ludzie i uczucia interesują ich rzeczy i sprawy. Mężczyzna musi czuć się komuś potrzebny, wtedy mobilizuje się i troszczy się o innych tak samo, jak o siebie.

W grupie potrzeb szacunku, tj. wysokiej oceny samych siebie, samopoważania – siły, osiągnięć, mistrzostwa, kompetencji, niezależności i swobody, a także szacunku ze strony innych ludzi, np. dominacji, pragnienie reputacji, prestiżu, statusu, sławy i zaszczytów, ważności i godności; dominują mężczyźni. Dla panów potrzeby te są priorytetowe. Cenią konkurencję, zasady, prestiż, pieniądze postrzegają jako symbol władzy. Gotowi są dla zaspokojenia własnych ambicji, do szeregu wyrzeczeń, do poświęcenia swego czasu, przyjemności, odpoczynku, zdrowia, bezpieczeństwa, by wspiąć się w hierarchii społecznej (Moir, Jessel, 1993). Kobiety natomiast zainteresowane są własną tożsamością, bardziej jak dążenie do sukcesu interesują je związki z innymi ludźmi. Każda z obu płci ma odmienną hierarchię wartości. Kobiety cenią to, co estetyczne, społeczne, religijne, mężczyźni – polityczne,

teoretyczne, ekonomiczne. W odniesieniu do preferowanych wartości układają swoją hierarchię potrzeb.

W zakresie potrzeb samourzeczywistnienia, czyli dążenia do realizacji samego siebie, należy wziąć pod uwagę uzdolnienia kobiet i mężczyzn. Panowie zajęci przedmiotami, teoriami i władzą, lepiej sobie radzą w naukach matematycznych, lepiej orientują się w przestrzeni. Interesują ich wiadomości, sport, polityka. Kobiety są bardziej z troską ludźmi, związkami między nimi i problematyką moralną. Dążąc do realizacji siebie kobieta i mężczyzna postępują zgodnie z uzdolnieniami i preferencjami płci. Dotyczy to również życia zawodowego. Kobieta i mężczyzna spełniają się w różnych zawodach, a zaspokojenie potrzeb samourzeczywistnienia zależy od trafności dokonanych wyborów (Moir, Jessel, 1993). W ostateczności jednak zrealizowanie samego siebie warunkują indywidualne cechy jednostki.

Na najwyższym szczeblu hierarchii potrzeb znajdują się potrzeby estetyczne. Tutaj prym wiodą kobiety. Panie cenią piękno, miłość, dostrzegają i odbierają więcej sygnałów, preferują wartości estetyczne i społeczne (Blum, 2000). Mężczyźni natomiast nie dostrzegają tych czynników, dla nich liczą się wartości ekonomiczne.

Granice pomiędzy płciami w naturalny sposób są nieco zamazane. Jest niewiele rzeczy, które mogą robić wyłącznie kobiety lub wyłącznie mężczyźni. Dotyczy to również potrzeb. Jest niewiele potrzeb, przypisanych wyłącznie kobietom lub tylko mężczyznom.

Kolejnym czynnikiem warunkującym potrzeby pensjonariuszy DPS, jest wiek. Potrzeby ludzi starych są wielorakie, nie można ich analizować w oderwaniu od potrzeb w ogóle. Jedne potrzeby seniorów słabną, inne są bardziej intensywnie. Dla zachowania jednostki szczególne znaczenie mają te potrzeby, które napotykają na trudności zaspokojenia.

W starszym wieku potrzeby i oczekiwania ulegają przeszerokowaniu, zwykle z trudniejszych na łatwiejsze, zapewniające codzienny byt i dobre samopoczucie (Wysokińska-Miszczuk, 1998).

Potrzeby seniorów można podzielić na:

- 1) podstawowe, do których zalicza się schronienie, czyli miejsce zamieszkania, a w nim odpowiednią temperaturę, oświetlenie, podstawowe wygody, czystość, odpowiednie wyżywienie i miejsce wypoczynku oraz możliwość korzystania (w razie potrzeby) z pomocy, głównie lekarskiej i pielęgniarskiej. Dla osoby starszej zaspokojenie tych potrzeb jest uzależnione od warunków materialnych i środowiskowych jednostki. Są one podstawą ich egzystencji,
- 2) psychiczne, do których zalicza się poczucie bezpieczeństwa (w starszym wieku nasilają się niepokoje, poczucie zagrożenia), wolność decyzji i wyboru (w granicach ustalonych aktualną sytuacją, która jest zagro-

żona zarówno przez czynniki biologiczne, jak i ekonomiczne), a z drugiej strony potrzeba uzależnienia (poszukiwanie opieki i postrzeganie jej jako obowiązek otoczenia wobec starego człowieka), potrzeba przynależności (na starość drastycznie ogranicza się liczba kontaktów, problemem staje się osamotnienie), poczucie własnej wartości, odczuwanie szacunku, prestiżu (siwe włosy nie są już symbolem budzącej szacunek mądrości) odczucie przydatności, a więc możliwość aktywności (samopomoc) i możliwość realizowania własnych zainteresowań, w tym kontakty z rodziną i najbliższym otoczeniem (Wysokińska-Miszczuk, 1998). U licznych osób w tym wieku spozstrzega się potrzebę przydatności dla innych, potrzebę miłości bliźniego, ale także potrzebę akceptacji własnej osoby przez innych. Jeśli zakres potrzeb emocjonalnych nie jest realizowany, to starsza osoba, niezależnie od stopnia zaspokojenia innych potrzeb, czuje się nieszczęśliwa, niepotrzebna i popada w stan zwany „oczekiwaniem na śmierć”, zwykle związany z postawą wrogości do otoczenia i do siebie,

- 3) religijne; w starszym wieku inaczej patrzy się na starość i nieuchronnie nadchodzącą śmierć. Często ludzie ulegają pewnemu nawróceniu do religii zaszczerpionej w dzieciństwie i potrzebują kapłańskiej pociechy.

Kolejnym czynnikiem warunkującym hierarchię potrzeb kobiet i mężczyzn w DPS jest środowisko instytucjonalne, w którym osoby starsze przebywają.

Podstawą działalności Domów Pomocy Społecznej jest zaspokajanie potrzeb jego mieszkańców, a to wymaga zapewnienia opieki, poszanowania praw i godnego traktowania pensjonariusza, wyzwalania i podtrzymywania aktywności, rehabilitacji. Priorytetową zasadą prawidłowego funkcjonowania placówki jest uwzględnienie podstawowych wartości, takich jak: godność osobista, prawo do intymności i niezależności, polegające między innymi na możliwości dokonywania wyboru, zaspokojenia potrzeby bezpieczeństwa, nieskrępowane kontakty ze środowiskiem, harmonijny i pełny rozwój osobowości jednostek i ogółu mieszkańców (Szarota, 1998).

W oparciu o wiedzę teoretyczną wyodrębniono kilka poziomów potrzeb mieszkańców Domu Pomocy Społecznej. Pierwszy poziom to potrzeby bytu (egzystencjonalne), drugi – potrzeby społeczne, trzeci poziom obejmuje potrzeby indywidualnego rozwoju.

Pod każdym z poziomów kryją się grupy potrzeb, realizacja i zaspokojenie których ma znaczący wpływ dla pomyślnego i wolnego od stresów życia mieszkańca domu pomocy. A oto propozycja klasyfikacji potrzeb pensjonariuszy placówki (Szarota, 1998).

- I. Potrzeby bytu
  1. Potrzeby pokarmowe
  2. Regeneracja sił – możliwość spacerów, sen
  3. Mieszkaniowe – wyposażenie pokoju, temperatura
  4. Odzieżowe
  5. Lokomocyjne – możliwość wychodzenia na zewnątrz
  6. Bezpieczeństwa – poczucie braku zagrożenia z wewnątrz i zewnątrz domu
  7. Zdrowotne – konsultacje lekarskie, opieka średniego personelu medycznego
- II. Potrzeby społeczne
  1. Swobody i autonomii (w tym świadomości praw) – kontakt z rodziną i przyjaciółmi
  2. Przynależności i integracji – kontakty towarzyskie
  3. Potrzeby mocy – godności osobistej, poczucie użyteczności społecznej.
- III. Potrzeby indywidualnego rozwoju
  1. Potrzeby kulturalne – oglądanie telewizji, słuchanie radia
  2. Potrzeby wiedzy – czytelnictwo, udział w prelekcjach, dyskusjach
  3. Potrzeby ludyczno-towarzyskie – gry towarzyskie, imprezy i zabawy towarzyskie
  4. Potrzeby rekreacyjne – gimnastyka, wypoczynek bierny
  5. Potrzeby religijne.

Przedstawiona klasyfikacja potrzeb pensjonariuszy Domu Pomocy dotyczy ogółu wszystkich mieszkańców przebywających w placówkach opiekuńczych. W rzeczywistości jest ona uwarunkowana przez indywidualne cechy mieszkańca, przez jego przeżycia, środowisko społeczne, w którym żył pensjonariusz.

Badania nad hierarchią potrzeb mieszkańców DPS w Żyrardowie

Głównym celem moich badań było ustalenie, czy i w jakim stopniu hierarchia potrzeb zależy od płci pensjonariusza w Domu Pomocy Społecznej, czy jest podobna z hierarchią potrzeb przedstawioną przez Z. Szarotę?

W związku z tak sformułowanym problemem badawczym przeprowadziłam badania empiryczne w domu pomocy społecznej w Żyrardowie. Uzyskane wyniki pozwoliły dokonać odpowiedzi na postawione pytania badawcze.

Badania przeprowadzone były indywidualnie z każdym pensjonariuszem w pokoju mieszkańca. Starłam się, aby pora badania była u wszyst-

kich zbliżona i zbierałam materiały w godzinach od 14.00 do 16.00. Celem tego zabiegu było ujednoczenie warunków badań. Można bowiem sądzić, że np. potrzeba związana z zaspokojeniem głodu nasili się w porze przedobiedniej, a kiedy pensjonariusz jest najedzony, na pierwsze miejsce mogą się wysunąć potrzeby związane, np. z realizowaniem swoich zainteresowań.

Badania, które przeprowadzono, realizowane były przy zastosowaniu metody wywiadu kwestionariuszowego, zawierającego trzy grupy pytań. Pierwsza grupa dotyczyła potrzeb pensjonariuszy, w kontekście ich ważności z indywidualnego punktu widzenia dla mieszkańca. Część druga poświęcona była możliwości korzystania przez pensjonariusza z różnych udogodnień. Część trzecią kwestionariusza stanowiło pytanie otwarte, umożliwiające mieszkańcowi swobodną wypowiedź na temat zmian w funkcjonowaniu placówki.

W badaniach uczestniczyło 28 kobiet i 28 mężczyzn – razem 56 pensjonariuszy. O doborze osób, z którymi był przeprowadzony wywiad, zadecydowała ich sprawność intelektualna, tj. zdolność rozumienia zadawanych pytań i udzielania na nie odpowiedzi. O strukturze wiekowej badanej grupy, informują dane zawarte w tabeli.

Tabela 1. Badani mieszkańcy wg wieku

WIEK	KOBIEТЫ (n = 28)		MĘŻCZYŹNI (n = 28)		RAZEM (n = 56)	
	liczby	%	liczby	%	liczby	%
41–60	2	7,1	5	17,9	7	12,5
61–74	4	14,3	8	28,6	12	21,4
75 lat i więcej	22	78,6	15	53,4	37	66,1

Najliczniej reprezentowaną grupą wśród mieszkańców były osoby w wieku 75 lat i więcej. Stanowili 66,1% ankietowanych pensjonariuszy. Drugą pod względem liczebności grupą wiekową byli badani w wieku 60–74 lat. Odsetek ich wynosił 21,4% ankietowanych mieszkańców. Wśród kobiet zdecydowanie dominowały starsze pensjonariuszki, w wieku 75 lat i więcej. Pod względem wieku również wśród ankietowanych mężczyzn przeważali panowie w wieku 75 lat i więcej. Stanowili 53,4% badanych mężczyzn. Zauważyć można, że średnia wieku panów była niższa niż kobiet. 28,6% mężczyzn była w wieku 60–74 lata, podczas gdy tylko 14,3% pań była w tym wieku. Podobnie jest z ankietowanymi w wieku 40–59 lat. Również i tu przeważali mężczyźni. W tym wieku było 17,9% panów, a tylko 7,1% kobiet.

Najmłodsza pensjonariuszka miała 49 lat, najstarsza 98 lat. Najmłodszy mężczyzna również 49 lat, najstarszy 95 lat.

W rezultacie przeprowadzonych badań otrzymano 56 wypełnionych ankiet. Czas wypełniania ankiety wynosił od 5 do 10 minut. Przy większości badanych osób uczestniczyłam, służąc pomocą i wyjaśnieniem niezrozumiałych dla pensjonariusza zwrotów.

Jedną z najważniejszych potrzeb podstawowych, wpływająca na poziom zadowolenia pensjonariusza, są potrzeby pokarmowe. Wagę ich dla badanej grupy przedstawia tabela 2.

Tabela 2. Ocena liczby i jakości posiłków

POTRZEBY	KOBIECY (n = 28)		MĘŻCZYŹNI (n = 28)		RAZEM (n = 56)	
	liczby	%	liczby	%	liczby	%
B. ważne	6	21,4	10	35,7	16	28,6
ważne	16	57,1	14	50,0	30	53,6
obojętne	5	17,9	4	14,3	9	16,1

Z danych zawartych w tabeli 2 wynika, że dla większości badanych, liczba i jakość posiłków była sprawą ważną. Występowały niewielkie różnice pomiędzy kobietami i mężczyznami w zakresie ważności potrzeb pokarmowych, zaliczanych do grupy potrzeb podstawowych. Dla 17,9% ankietowanych kobiet i dla 14,3% badanych mężczyzn potrzeby pokarmowe były obojętne. A dla 21,4% ankietowanych mieszkanek i 35,7% mężczyzn były bardzo ważne.

Do potrzeb podstawowych zaliczamy również potrzeby mieszkaniowe. Jak ważne w życiu starszego człowieka są wygoda i funkcjonalność pokoju, wyposażenie w niezbędne sprzęty i urządzenia, odpowiednie oświetlenie i temperatura pomieszczenia, pokazuje tabela 3.

Tabela 3. Ocena warunków mieszkaniowych

POTRZEBY	KOBIECY (n = 28)		MĘŻCZYŹNI (n = 28)		RAZEM (n = 56)	
	liczby	%	liczby	%	liczby	%
B. ważne	16	57,1	8	28,6	24	42,9
ważne	9	32,1	8	28,6	17	30,4
obojętne	3	10,7	11	39,3	14	25,0

Jak pokazują dane zawarte w tabeli 3 dla większości kobiet warunki mieszkaniowe były problemem bardzo ważnym. Stanowią wyraz potrzeb podstawowych, których zaspokojenie warunkuje rozwój potrzeb wyższego rzędu. Tylko niewielki odsetek kobiet uznało potrzeby mieszkaniowe jako obojętne dla nich. Z kolei największa liczba ankietowanych mężczyzn stwierdziła, że potrzeby mieszkaniowe są dla nich obojętne. Wynika z tego, że warunki mieszkaniowe były ważniejsze dla kobiet niż dla mężczyzn. W rezultacie, biorąc pod uwagę wszystkie ankietowane osoby, potrzeby mieszkaniowe były bardzo ważne.

Dla seniorów jedną z istotnych potrzeb, decydującą o ich poczuciu bezpieczeństwa, stanowi obecność osób trzecich, zdolnych w każdej chwili do niesienia pomocy. Opinię mieszkańców na ten temat pokazuje tabela 4.

Tabela 4. Świadczenie całodobowej opieki

POTRZEBY	KOBIECY (n = 28)		MĘŻCZYŹNI (n = 28)		RAZEM (n = 56)	
	liczby	%	liczby	%	liczby	%
B. ważne	15	53,6	10	35,7	25	44,6
ważne	11	39,3	12	42,9	23	41,1
obojętne	2	7,1	6	21,4	8	14,3

Z udzielonych przez mieszkańców odpowiedzi wynikało, że opieka całodobowa była sprawą, dla 44,6% badanych, bardzo ważną i ważną dla 41,1%. Niewielka liczba osób, uznała świadczenie całodobowej opieki za obojętne dla nich. Obecność osób trzecich, zdolnych do niesienia pomocy, gdy zajdzie taka potrzeba, dla człowieka starszego, stanowi wyraz potrzeby bezpieczeństwa. Można tu było zauważyć różnicę w odpowiedziach kobiet i mężczyzn. Większość pań uważała, że potrzeba bezpieczeństwa jest dla nich bardzo ważna. Tylko niewielki odsetek badanych pensjonariuszek uznał potrzebę za obojętną. Dla mężczyzn potrzeba bezpieczeństwa była ważna.

Na najwyższym szczeblu hierarchii potrzeb znajdują się potrzeby estetyczne. We wcześniejszej części pracy pokazano, że panie przede wszystkim cenią piękno i preferują wartości estetyczne, gdy mężczyźni często wartości tych nie dostrzegają. Czy zatem wśród osób starszych, przebywających w środowisku opiekuńczym, potrzeby estetyczne mają znaczenie, czy uwidocznia się przytoczone różnice? Rozkład uzyskanych odpowiedzi przedstawia się następująco.

POTRZEBY	KOBIETY	MĘŻCZYŹNI	RAZEM
	%	%	%
B. ważne	39,3	17,9	28,6
ważne	42,9	28,6	35,7
obojętne	17,9	53,6	35,7

Zatem potrzeby estetyczne, jako wyraz potrzeb indywidualnego rozwoju, bardziej ceniły kobiety niż mężczyźni. Estetykę otoczenia uznało za obojętną trzykrotnie więcej mężczyzn niż kobiet, a za bardzo ważną dwukrotnie więcej kobiet niż mężczyzn.

Sprawność w zakresie poruszania się stanowi jeden z warunków samodzielnego funkcjonowania osoby starszej w środowisku.

Dla większości badanych potrzeba ruchu, którą możemy zaliczyć do grupy potrzeb podstawowych, była bardzo ważna. Takiej odpowiedzi udzieliło 48,2% ankietowanych pensjonariuszy. Dla większości kobiet i mężczyzn potrzeba ta była bardzo ważna. Tak uważało 42,9% badanych mieszanek i 53,6% ankietowanych mężczyzn. Tylko 17,9% kobiet i taka sama liczba panów traktowało potrzebę ruchu jako obojętną.

Czy dla mieszkańca DPS ważna jest wygoda w wykonywaniu zabiegów pielęgnacyjnych, dostęp, urządzenie i wyposażenie sanitariatów? Pytanie takie zadano ankietowanym, a odpowiedzi, jakie uzyskano były następujące.

Tabela 5. Wyposażenie i urządzenie sanitariatów

POTRZEBY	KOBIETY (n = 28)		MĘŻCZYŹNI (n = 28)		RAZEM (n = 56)	
	liczby	%	liczby	%	liczby	%
B. ważne	12	42,9	6	21,4	18	32,1
ważne	11	39,3	13	46,4	24	42,9
obojętne	5	17,9	9	32,1	14	25,0

Kobiety cenią sobie wygodę w wykonywaniu zabiegów pielęgnacyjnych, bo 42,9% ankietowanych mieszanek uważało potrzeby higieniczne, jako wyraz potrzeb podstawowych, za bardzo ważne i 39,3% pensjonariuszek za ważne. Tylko 17,9% badanych pań twierdziło, że potrzeby higieniczne są obojętne. Dla większości mężczyzn, dostęp i urządzenie sanitariatów stanowiło ważną dla nich sprawę. Tak uważało 46,4% ankietowanych panów. Biorąc pod uwagę wszystkie badane osoby, potrzeby higieniczne były ważne. Takiej odpowiedzi udzieliło 42,9% badanych mieszkańców.

W okresie starości stan somatyczny pogarsza się, nasilają się również wcześniej odczuwane kłopoty zdrowotne. Stąd też większość ankietowanych mieszkańców, tj. 62,5%, uważało, że możliwość korzystania z opieki medycznej, gdy zajdzie taka potrzeba jest bardzo ważną sprawą. Nieliczni, tylko pensjonariusze, tj. 5,4% badanych, uznało potrzeby zdrowotne za obojętne. Kobiety, w zdecydowanej większości, bo aż 71,4% badanych, podały możliwość korzystania z opieki medycznej jako bardzo ważny problem. Tylko 3,6% kobiet potraktowało potrzeby zdrowotne jako obojętne. Odpowiedzi mężczyzn były podobne, jak pań, bo 53,6% badanych panów uważało potrzeby zdrowotne za bardzo ważne, a tylko 7,2% panów za obojętne.

O poziomie zadowolenia życiowego każdego człowieka decydują m.in. jego kontakty towarzyskie z innymi mieszkańcami. Jeśli człowiek nie utrzymuje kontaktów z innymi ludźmi, jego potrzeby społeczne nie są w pełni zaspokojone i rodzić się może poczucie samotności i osamotnienia. Dla badanej grupy osób kontakty towarzyskie z mieszkańcami jako wyraz potrzeby przynależności i integracji, które możemy zaliczyć do potrzeb społecznych, były obojętne. Tak uważało 42,9% ankietowanych pensjonariuszy. 30,4% mieszkańców, podało potrzeby przynależności i integracji za ważne i niewiele mniej, tj. 26,8% badanych, za bardzo ważne. Zauważyć można było również różnicę w odpowiedziach kobiet i mężczyzn. Odpowiedzi pań były równomiernie rozłożone. Za bardzo ważne potrzeby przynależności i integracji uznało 35,7% ankietowanych, za ważne i obojętne odpowiednio po 32,1% badanych. Z kolei wśród mężczyzn, aż 53,6% badanych, podało potrzeby przynależności i integracji, jako obojętne i 17,9% jako bardzo ważne.

W starszym wieku inaczej patrzy się na starość i nieuchronnie nadchodzącą śmierć. Następuje wzmożona religijność człowieka, która najczęściej skłania się ku wartościom duchowym. Okazuje się, że potrzeby religijne, które również zaliczamy do potrzeb wyższego rzędu, dla człowieka starszego są bardzo ważne. Takiej odpowiedzi udzieliła większość ankietowanych mieszkańców, tj. 57,1% badanych. Dla zdecydowanej większości kobiet, bo aż 78,6%, potrzeby religijne były bardzo ważne. Tylko 3,6% kobiet potraktowało modlitwę jako sprawę obojętną. Odpowiedzi mężczyzn, w przeciwieństwie do pań, rozłożone były równomiernie. 32,1% badanych, potraktowało potrzeby religijne jako obojętne i taka sama liczba (również 32,1%) jako ważne, a 35,7%, uważało, że są bardzo ważne. Wynika z tego, że kobiety są bardziej religijne niż mężczyźni.

Pensjonariusz DPS to najczęściej osoba „wyrwana” z warunków, ze środowiska społecznego, w jakim żyła przez długie lata, miała tam swoich bliskich i przyjaciół. Zamieszkanie w DPS powoduje, że osoba starsza czuje się niejednokrotnie zagubiona i niepotrzebna. W tym momencie najlepszym sprzymierzeńcem powinna stać się rodzina, od której pensjonariusz placów-

ki oczekuje wsparcia i zainteresowania jego osobą. Jak ważny jest kontakt mieszkańca z rodziną i przyjaciółmi spoza DPS stanowią poniższe odpowiedzi. Większość badanych osób, tj. 67,9%, potrzeby kontaktu z rodziną wskazało jako bardzo ważne. Tylko 16,1% ankietowanych kontakt z rodziną traktowało jako obojętną sprawę. Zdecydowana większość kobiet, bo aż 75% i większość panów – 60,7% potrzeby kontaktu z rodziną uważało za bardzo ważne, a tylko 14,3% kobiet i 17,9% mężczyzn wskazało kontakt z rodziną jako obojętny dla nich problem.

U licznych osób starszych spozstrzega się potrzebę przydatności dla innych i miłości bliźniego. Jeśli zakres potrzeb emocjonalnych nie jest realizowany, to osoba starsza czuje się często nieszczęśliwa, niepotrzebna i popada w stan, zwany „oczekiwaniem na śmierć”. Co prawda kobiety w odmienny sposób niż mężczyźni traktują potrzebę bycia przydatnym dla innych, którą również zaliczamy do grupy potrzeb społecznych. Dla 35,7% ankietowanych pensjonariuszek, potrzeba ta była bardzo ważna, gdy tymczasem, tylko 17,9% badanych mężczyzn, udzieliło takiej odpowiedzi. Odwrotna sytuacja występuje, gdy weźmiemy pod uwagę obojętność potrzeby przydatności. Jako obojętną podało tylko 17,9% pensjonariuszek i aż 35,7% mężczyzn. Najwięcej osób, bo 42,9% badanych, traktowało potrzebę przydatności dla innych jako ważną.

Mieszkaniec DPS to najczęściej człowiek stary, często chory. Czy ważne jest zatem dla pensjonariusza dbanie o swój wygląd zewnętrzny? Okazuje się, że zabiegi związane z wyglądem zewnętrznym stanowiły dla większości ankietowanych (53,6%) bardzo ważną sprawę. Tylko 12,5% badanych, uznało za obojętne dla nich dbanie o swój wygląd. Zabiegi związane z wyglądem zewnętrznym dotyczą zarówno potrzeb odzieżowych, a więc czystości i schludności ubrań, jak i potrzeb higienicznych, są wyrazem potrzeb podstawowych. Kobiety w zdecydowanej większości, podały powyższą potrzebę za bardzo ważną. Takiej odpowiedzi udzieliło 64,3% badanych mieszkanki, a tylko 3,6% kobiet traktowało dbanie o swój wygląd zewnętrzny jako obojętny. Dla mężczyzn zabiegi związane z wyglądem zewnętrznym nie były tak ważne, jak dla kobiet, wszak 21,4%, podało potrzeby odzieżowe jako obojętne, a 42,9% za bardzo ważne.

Jedną z ważnych potrzeb człowieka starego jest potrzeba indywidualnego rozwoju, którą może być realizowana poprzez różnego rodzaju spotkania, rozmowy i dyskusje z innymi osobami, udział w imprezach okolicznościowych i zabawach towarzyskich. Można zauważyć, że kobiety i mężczyźni różnią się pod względem potrzeb indywidualnego rozwoju, do których zaliczamy również potrzeby towarzyskie. Panie są zdecydowanie bardziej towarzyskie. Spośród pensjonariuszek tylko 17,9% podało, że udział w imprezach towarzyskich organizowanych dla mieszkańców jest im obojętny, podczas

gdy aż 57,1% ankietowanych panów tak sądziło. Dla 46,5% kobiet potrzeby towarzyskie były bardzo ważne i odpowiednio tylko dla 17,9% mężczyzn. Biorąc pod uwagę ogół badanych, można zauważyć, że odpowiedzi rozłożone były równomiernie. Najwięcej ankietowanych, tj. 37,5% uznało potrzeby towarzyskie za obojętne.

Pensjonariusz DPS ma prawo do godnego traktowania, poszanowania swoich praw oraz uczestnictwa w podejmowaniu decyzji, dotyczących jego osoby. O tym, jak ważna jest możliwość podejmowania decyzji przez mieszkańca, dotyczącej własnej osoby, świadczy fakt, iż dla 75% badanych, było to bardzo ważne. Nieliczni, tylko – 3,6% ankietowanych, uznało swobodę w podejmowaniu decyzji dotyczącej własnej osoby jako wyraz potrzeby swobody i autonomii, zaliczanej do grupy potrzeb społecznych, za obojętną. Kobiety częściej (85,7%) niż mężczyźni (64,3%) stwierdzały, że możliwość podejmowania decyzji dotyczącej własnej osoby jest bardzo ważna. Tylko 14,3% badanych pensjonariuszek, podało potrzebę swobody i autonomii jako ważną. Żadna natomiast nie traktuje owej potrzeby jako obojętnej, gdy tymczasem dla 7,1% mężczyzn było to obojętne.

DPS zapewnia mieszkańcom zaspokajanie potrzeb, przede wszystkim w zakresie podstawowym. Stwarza również warunki do rozwoju potrzeb wyższego rzędu, umożliwiając indywidualny rozwój pensjonariusza, poprzez organizowanie zajęć terapeutycznych, jak: konkursy, wycieczki, czytelnictwo, prelekcje, gry i zabawy towarzyskie, wspólne modlitwy itp. Udział mieszkańca w zajęciach odbywa się na zasadach dobrowolnej zgody pensjonariusza, jego zainteresowań i upodobań. Mając na uwadze potrzeby indywidualnego rozwoju, zadano ankietowanym pytanie: „Czy pensjonariusz DPS powinien korzystać z udogodnień?”. Do udogodnień zaliczono: możliwość korzystania z biblioteki, czytelnictwa, kuchenki czy możliwości wyjazdu autokarem na wycieczkę. Odpowiedzi, jakie uzyskano przedstawia tabela 6.

Tabela 6. Odsetek pensjonariuszy korzystających lub nie z udogodnień

UDOGODNIENIA	KOBIETY		MĘŻCZYŹNI		RAZEM	
	TAK	NIE	TAK	NIE	TAK	NIE
	%	%	%	%	%	%
Biblioteka	57,1	42,9	35,7	64,3	46,5	53,6
Czytelnia czasopism	60,7	39,3	46,4	53,6	53,6	46,5
Kuchenki	71,4	28,6	75,0	25,0	73,2	26,8
Wycieczki autokarowe	75,0	25,0	50,0	50,0	62,5	37,5

Z danych zawartych w tabeli 6 wynika, że w większości mieszkańcy powinni korzystać z proponowanych udogodnień. Najwięcej osób opowiedziało się za korzystaniem z podręcznych kuchenek, a najmniej z biblioteki. Kobiety są bardziej chętne do korzystania z wszelkich udogodnień, niż mężczyźni. Najwięcej mieszanek uważało, że pensjonariusz DPS powinien korzystać z wycieczek autokarowych. Natomiast większość mężczyzn z kolei pozytywnie opowiadało się za możliwością korzystania z kuchenek podręcznych. Za możliwością wyjazdu na wycieczki autokarowe połowa mężczyzn wypowiada się pozytywnie i połowa negatywnie. Najmniejszą popularnością wśród mężczyzn, cieszyło się korzystanie z biblioteki.

Analizując potrzeby pensjonariuszy DPS, brano pod uwagę ich indywidualne predyspozycje i upodobania. Próbując ustalić hierarchię potrzeb kierowano się ważnością poszczególnej potrzeby dla mieszkańca domu. W wieku starszym inaczej patrzy się na potrzeby, ulegają one przeszeregowaniu z trudniejszych na łatwiejsze. Ważna staje się ta potrzeba, która napotyka na trudności w jej zaspokojeniu. Biorąc to pod uwagę zadano ankietowanym pytanie: „Co chciałby ulepszyć, zmienić w funkcjonowaniu domu?”.

Większość badanych osób (62,5%, w tym 74,4% kobiet i 53,3% mężczyzn) opowiedziało się za wprowadzeniem zmian w funkcjonowaniu placówki.

Zmiany, które proponowali pensjonariusze były bardzo różne i zależały od indywidualnych cech mieszkańca i jego subiektywnych potrzeb (tab. 7).

Tabela 7. Proponowane przez pensjonariuszy zmiany funkcjonowaniu DPS

ZMIANY	KOBIETY	MĘŻCZYŹNI	RAZEM
Obecność stałego lekarza	5	1	6
Zainstalowanie windy osobowej	5	2	7
Wyposażenie i urządzenie pokoju	3	2	5
Polepszenie stosunków pomiędzy mieszkańcami	2	2	4
Coniedzielne msze w kaplicy DPS	1	1	2
Podział mieszkańców na bardziej i mniej sprawnych	1	1	2
Więcej personelu opiekuńczego	2	1	3
Mniej osób w pokojach	1	1	2
Zakaz picia alkoholu	2	0	2
Więcej sanitariatów i większa w nich higiena	1	2	3
Większe pokoje jednoosobowe	2	0	2
Samorząd kontrolujący pracę personelu	0	1	1
Bardziej domowa atmosfera w placówce	0	1	1
Stosunki pomiędzy „białym” personelem a mieszkańcami	0	1	1
Wybudować ocieplony i oszklony taras	0	1	1

Najwięcej osób ankietowanych uważało, że w DPS powinno się zainstalować windę osobową, która ułatwiłaby poruszanie się mieszkańców. Wspomnę tutaj, że badana placówka składa się z trzech kondygnacji, a pokoje administracyjne, jadalnia, świetlica i terapia znajdują się na parterze. Mniej sprawnym mieszkańcom sprawia trudność przemieszczanie się po schodach i aby zaspokoić potrzeby lokomocyjne, chcieliby zainstalować windę osobową. Na uwagę zasługuje również fakt, że wśród osób, które proponują wprowadzenie tej zmiany, większość stanowią kobiety, ponieważ są one wiekowo starsze od mężczyzn (tab. 1) i mają większe problemy z poruszaniem się.

Kolejną ze zmian, której wprowadzenie zaproponowali ankietowani, jest obecność stałego lekarza w placówce. Mieszkańcy DPS to osoby starsze, najczęściej chore, wymagające częstych wizyt u lekarza. Badana placówka nie zatrudnia na stałe lekarza. Mieszkańcami domu opiekują się lekarze z przychodni rejonowej, którzy ułatwiając sobie pracę zmieniają się co tydzień, a to powoduje, że na wizytę w DPS prawie każdorazowo przychodzi inny lekarz. W wyniku przeprowadzonych badań udowodniono, że dla większości badanych potrzeby zdrowotne są bardzo ważne, dlatego istotne staje się wprowadzenie obecności stałego lekarza. Za taką zmianą opowiedziało się 6 ankietowanych pensjonariuszy, w tym aż 5 kobiet. Może to wynikać z gorszej kondycji fizycznej oraz starszego, niż mężczyzn, wieku badanych mieszkank.

Wśród odpowiedzi na temat zmian w placówce znalazły się takie, które dotyczyły wyposażenia i urządzenia pokoju. DPS zapewnia mieszkańcom w podstawowym stopniu potrzeby mieszkaniowe, dbając o wygląd i estetykę pomieszczenia. Nie zawsze jest to zgodne z oczekiwaniami i upodobaniami pensjonariusza. Wprowadzenie zmian w wyglądzie pokoju zadeklarowało 5 osób ankietowanych, w tym 3 kobiety i 2 mężczyzn. Dwie kobiety, prawdopodobnie mieszkanki pokoi jednoosobowych, stwierdziły, że pokoje te powinny być większe. Z kolei 3 mieszkańców (1 kobieta i 2 panów) zaproponowało, aby w DPS zwiększyć liczbę sanitariatów, najlepiej, aby każdy pokój posiadał łazienkę. Poprawiłoby to równocześnie higienę w sanitariatach. Powyższe propozycje mieszkańców pokazują, jak ważne są dla nich potrzeby mieszkaniowe.

DPS jest zbiorowiskiem ludzi pochodzących z różnych środowisk, mających swoje nawyki i upodobania, pomiędzy którymi rodzą się kłótnie i konflikty, z bardzo różnych, najczęściej błahych powodów. Jedną ze zmian proponowanych przez badanych jest polepszenie stosunków pomiędzy mieszkańcami. Osoby te nie podają sposobu zmian. Taką propozycję zadeklarowało 4 ankietowanych, w tym 2 kobiety i 2 mężczyzn. Polepszenie stosunków pomiędzy mieszkańcami może nastąpić na skutek podziału pensjonariuszy DPS, na osoby bardziej i mniej sprawne. Podział ten ma zmniejszyć powstawanie konfliktów wśród mieszkańców domu. Tak sądzą 2 osoby ankietowane (1 kobieta i 1 mężczyzna). Polepszeniu kontaktów pomiędzy pensjonariuszami i ograniczeniu częstości występowania konfliktów może również służyć

zmniejszenie liczby osób zamieszkałych w pokoju. Propozycję taką podało 2 osoby badane, w tym 1 kobieta i 1 mężczyzna. Zmiana ta jest o tyle istotna, że DPS dysponuje największą liczbą pokoi 3-osobowych i wśród mieszkańców tych pokoi rodzą się najczęściej konflikty. Jednym z problemów w omawianej placówce jest nadmierne spożywanie alkoholu przez kilku mężczyzn. Rodzi to szereg konfliktów i nieporozumień. Aby temu zapobiegać, 2 mieszkanki zadeklarowały wprowadzenie zakazu picia alkoholu. Wymienione propozycje ulepszeń w DPS są wynikiem utożsamiania się mieszkańców z placówką, stanowią wyraz potrzeb społecznych pensjonariuszy domu.

Jeden z mężczyzn proponuje wprowadzenie bardziej domowej atmosfery. Nie określa dokładnie, co ma na myśli, czy stosunki pomiędzy mieszkańcami, czy może stosunki pomiędzy personelem a pensjonariuszami? Wśród proponowanych zmian znalazły się i takie, które mówią o stosunkach pomiędzy mieszkańcami a personelem. Trzech pensjonariuszy (2 kobiety i 1 mężczyzna) uważa, że powinno się zwiększyć w placówce liczbę personelu opiekuńczego, jeden z mężczyzn chciałby polepszyć stosunki pomiędzy „białym” personelem a mieszkańcami, inny sądzi, że powinno się stworzyć samorząd kontrolujący pracę personelu. Propozycje te są wyrazem subiektywnych potrzeb mieszkańca, jego stosunku do personelu i pracy osób zatrudnionych. Pensjonariusz, który samodzielnie wykonuje czynności podstawowe nie docenia pracy personelu opiekuńczego, domaga się zainteresowania własną osobą. Przyczyną tego mogą być, w wyniku zamieszkania w DPS, gorsze relacje z rodziną i znajomymi, co rodzi poczucie osamotnienia i samotności.

Kolejną propozycją zmian jest wprowadzenie niedzielnej mszy w kaplicy DPS. Taką deklarację złożyło 2 osoby (1 kobieta i 1 mężczyzna). Proponowane zmiany te są odzwierciedleniem wzmożonej religijności u osób starszych.

Ciekawym ulepszeniem, zaproponowanym przez jednego z mieszkańców jest wybudowanie oszklonego i ocieplonego tarasu, z którego mogliby korzystać mieszkańcy o każdej porze roku.

Powyższe propozycje zmian, ulepszeń w DPS, są wynikiem identyfikacji danego mieszkańca z placówką i odzwierciedlają jego potrzeby.

Dane zebrane w wyniku wywiadu stanowią podstawę podsumowania, zawierającego odpowiedzi na pytania badawcze.

Hierarchia potrzeb pensjonariuszy DPS w Żyrdowie

Na podstawie zebranego materiału ustalono hierarchię potrzeb w badanej grupie, która wygląda następująco:

1. Potrzeby swobody i autonomii, dotyczące podejmowania decyzji o własnej osobie.
2. Potrzeby swobody i autonomii, dotyczące kontaktów z rodziną.
3. Potrzeby zdrowotne.
4. Potrzeby religijne.
5. Potrzeby odzieżowe i higieniczne.
6. Potrzeby lokomocyjne.
7. Potrzeba bezpieczeństwa.
8. Potrzeby mieszkaniowe.
9. Potrzeby pokarmowe.
10. Potrzeby higieniczne.
11. Potrzeby przydatności dla innych.
12. Potrzeby estetyczne.
13. Potrzeby towarzyskie.
14. Potrzeby przynależności i integracji.

Uzyskana, w wyniku badań, hierarchia potrzeb pensjonariuszy DPS w Żyrardowie różni się od przedstawionej w poprzednim rozdziale hierarchii potrzeb, zaproponowanej przez Z. Szarotę. Autor tam stawia na pierwszym miejscu potrzeby bytu, tj. pokarmowe, regeneracji sił, mieszkaniowe, odzieżowe, bezpieczeństwa, zdrowotne, zgodnie z hipotezą hierarchicznej struktury potrzeb, proponowanej przez A. Masłowa. Według tej koncepcji, człowiek w pierwszej kolejności dąży do zaspokajania potrzeb podstawowych, które stają się warunkiem rozwoju potrzeb wyższego rzędu. Dlatego też Z. Szarota, jako drugą grupę potrzeb w hierarchii pensjonariuszy DPS proponuje potrzeby społeczne (swobody i autonomii, przynależności i integracji). Na najwyższym szczeblu hierarchii znajdują się potrzeby indywidualnego rozwoju, do których autorka zaliczyła: potrzeby kulturalne, wiedzy, potrzeby towarzyskie i religijne. Koncepcja ta w dużym prawdopodobieństwie jest przekonująca, ale nie zawsze się potwierdza. Dowodzą tego wyniki przeprowadzonych badań wśród mieszkańców DPS w Żyrardowie.

Jedną z podstawowych różnic pomiędzy uzyskaną, w wyniku badań hierarchią potrzeb mieszkańców DPS a hierarchią potrzeb Z. Szaroty, jest to, że na pierwszym i drugim miejscu ankietowani pensjonariusze postawili potrzeby społeczne, dotyczące swobody i autonomii, podczas gdy u Z. Szaroty, zajmują one wyższy szczebel hierarchii potrzeb. Osoby badane uznały, że najważniejszą dla nich potrzebą jest swoboda podejmowania decyzji, dotyczącej własnej osoby. Potrzeba ta stanowi wyraz dążenia osoby starszej, przebywającej w środowisku opiekuńczym, do zachowania niezależności oraz własnej godności. Jednocześnie może być wyrazem potrzeby bezpieczeństwa. Świadomość, że nic nie ulegnie zmianie bez zgody pensjonariusza daje mu poczucie stałości warunków pobytu, powoduje, że osoba starsza nie czuje się zagrożona fizycznie i psychicznie w środowisku, w którym przebywa.

Na drugim miejscu swojej hierarchii potrzeb ankietowani postawili potrzebę swobody i autonomii, dotyczącej kontaktów z rodziną. W wieku starszym, z powodu śmierci rodziców, małżonka i rodzeństwa, a także w wyniku zamieszkania w DPS ulega ograniczeniu kontakt z rodziną. Mieszkańcy placówki opiekuńczej w szczególności cenią sobie spotkania z najbliższymi. Zamieszkanie w DPS powoduje, że człowiek starszy jest oderwany od środowiska, w którym żył, pracował przez długie lata. Staje się to powodem tęsknoty za tym, co było, za młodością, znajomymi i przyjaciółmi z lat ubiegłych. Rodzina jest pośrednikiem pomiędzy przeszłością a teraźniejszością, związana w sposób naturalny z pensjonariuszem. Zbyt rzadkie kontakty powodują, że mieszkaniowiec DPS czuje się odrzucony i niepotrzebny, a to w efekcie może rodzić poczucie samotności i osamotnienia. Dlatego dla analizowanej grupy osób kontakt z rodziną jest tak ważny. Ważniejszy od potrzeb podstawowych.

Warto również wspomnieć o potrzebach religijnych, które ankietowani, w swojej hierarchii potrzeb, postawili na czwartej pozycji, gdy Z. Szarota, jako wyraz potrzeb indywidualnego rozwoju, stawia potrzeby religijne na najwyższym szczeblu swojej hierarchii, po zaspokojeniu potrzeb podstawowych i społecznych. Religijność u człowieka starego kształtuje, między innymi, stosunek do własnej starości i do śmierci. Człowiek skłania się wówczas ku wartościom duchowym, korzysta ze wsparcia członków wspólnoty religijnej i kapłanów. Dla pensjonariusza DPS modlitwa staje się jedną z podstawowych wartości życia, a jednocześnie ucieczką przed swoimi problemami, przed poczuciem samotności i osamotnienia.

W uzyskanej, w wyniku badań, hierarchii potrzeb mieszkańców DPS, kolejne miejsca zajmują potrzeby bytu, a więc: potrzeby zdrowotne, odzieżowe, lokomocyjne, bezpieczeństwa, mieszkaniowe, pokarmowe i higieniczne. Ważność wymienionych potrzeb podstawowych dla mieszkańca badanej placówki stanowi o podobieństwie układu potrzeb w stosunku do hierarchii potrzeb Z. Szaroty.

Struktura potrzeb podstawowych ankietowanej grupy jest jednak inna. Pensjonariusze za najważniejsze z nich uznali potrzeby zdrowotne. Przyczyną tego może być wiek, zła kondycja fizyczna osób badanych oraz różnorodne choroby przewlekłe, na które cierpią ludzie starsi, a które często stały się powodem zamieszkania w DPS. Za najmniej ważne potrzeby z tej grupy ankietowani uznali potrzeby pokarmowe i higieniczne. Dom zapewnia mieszkańcom wyżywienie, dba o jakość, kaloryczność i estetykę podania posiłków. Pensjonariusz placówki nie martwi się o zakupy i przyrządzanie pokarmów, ma podany gotowy, urozmaicony posiłek. Dlatego też potrzeby pokarmowe nie są tak istotne dla mieszkańca DPS – ważniejsze są te potrzeby, które napotykają trudności w ich zaspokajaniu. Analogicznie, biorąc pod uwagę potrzeby higieniczne, które dla pensjonariusza nie są tak ważne wspomnieć

należy o pochodzeniu mieszkańców. Większość tych osób pochodzi ze środowisk wiejskich, gdzie warunki higieniczne były złe, część pensjonariuszy z miasta, ale mieszkała w trudnych warunkach, bez łazienek i sanitariatów, a tylko niewielka liczba mieszkańców posiadała dobre warunki higieniczne. Dla większości zatem osób, nie nawykłych do wygód, warunki, które oferuje dom, są bardzo dobre, dlatego nie stanowią tak ważnej potrzeby.

Ostatnie miejsca w hierarchii potrzeb pensjonariuszy badanej placówki, zajmują potrzeby indywidualnego rozwoju – potrzeby kulturalno-towarzyskie. Występuje tutaj zgodność z hierarchią potrzeb Z. Szaroty. Mieszkaniec domu po zaspokojeniu potrzeb społecznych i podstawowych, pragnie zaspokojenia potrzeb towarzyskich.

Na podstawie zebranego materiału, uwzględniając kryterium podziału wg płci, ustaliłam, iż w badanej grupie hierarchia potrzeb wygląda następująco:

Tabela 8. Hierarchia potrzeb pensjonariuszy DPS wg płci

KOBIETY (n = 28)	MĘŻCZYŹNI (n = 28)
1) potrzeby swobody i autonomii, dotyczące podejmowania decyzji o własnej osobie	1) potrzeby swobody i autonomii, dotyczące podejmowania decyzji o własnej osobie
2) potrzeby religijne	2) potrzeby swobody i autonomii dotyczące kontaktów z rodziną
3) potrzeby swobody i autonomii dotyczące kontaktów z rodziną	3) potrzeby zdrowotne
4) potrzeby zdrowotne	4) potrzeby lokomocyjne
5) potrzeby odzieżowe i higieniczne	5) potrzeby odzieżowe i higieniczne
6) potrzeby mieszkaniowe	6) potrzeby pokarmowe
7) potrzeba bezpieczeństwa	7) potrzeba bezpieczeństwa
8) potrzeby towarzyskie	8) potrzeby religijne
9) potrzeby lokomocyjne	9) potrzeby higieniczne
10) potrzeby higieniczne	10) potrzeby mieszkaniowe
11) potrzeby estetyczne	11) potrzeba przydatności dla innych
12) potrzeba przydatności dla innych	12) potrzeba przynależności i integracji
13) potrzeba przynależności i integracji	13) potrzeby estetyczne
14) potrzeby pokarmowe	14) potrzeby towarzyskie

Na podstawie powyższych hierarchii potrzeb kobiet i mężczyzn, przedstawionych w tabeli 8, ustalonych w wyniku badań w DPS, stwierdzić można, że występują różnice w strukturze potrzeb, uwarunkowane płcią.

Jedną z najbardziej widocznych różnic jest pozycja potrzeb religijnych, która u kobiet uplasowała się na drugim miejscu, a u mężczyzn dopiero na ósmym. Wynika z tego, że modlitwa jest ważniejszą potrzebą dla kobiet niż dla mężczyzn. Przyczyną tego może być starszy wiek badanych pensjonariuszek,

niż ankietowanych mężczyzn. Im człowiek starszy, tym bardziej skłania się ku wartościom duchowym, częściej myśli o własnej starości i nadchodzącej śmierci. Różnica ta może być również wynikiem predyspozycji kobiet i mężczyzn. Panie są bardziej wrażliwe emocjonalnie, więcej czują, widzą i słyszą. Dlatego też częściej uciekają się w wewnętrzny świat modlitwy, rozpamiętując własne życie i tym samym kształtując swój stosunek do starości i śmierci. Świat mężczyzn, to świat przedmiotów. Często nie doceniają oni wartości duchowych.

Inną różnicą w hierarchii potrzeb kobiet i w hierarchii potrzeb mężczyzn są potrzeby mieszkaniowe. Ankietowane pensjonariuszki postawiły ową potrzebę na 6 pozycji, gdy u mężczyzn zajmuje ona 10 miejsce, a więc potrzeby mieszkaniowe są również ważniejsze dla kobiet niż dla mężczyzn. Panie przed przybyciem do domu opieki spełniały rolę matki, żony i gospodyni domowej. Dbały o swoje gospodarstwo domowe, nauczyły się cenić wygodę warunków mieszkaniowych. Panowie z kolei często swoje obowiązki postrzegali w kategoriach bezpieczeństwa finansowego, potrzebując „przestrzeni”, nie przywiązywali takiej wagi do warunków mieszkaniowych. Różnice te mogą tłumaczyć, dlaczego kobiety w swojej hierarchii, wyżej niż mężczyźni, stawiają na potrzeby mieszkaniowe.

Kolejną różnicą w obu hierarchiach potrzeb są potrzeby towarzyskie. Potrzebę tę panie postawiły na 8 miejscu, gdy u panów, jako najmniej ważna, zajęła ona ostatnią, 13 pozycję. Przyczyną tego mogą być różnice uwarunkowane płcią. Kobiety, bardziej niż mężczyźni, cenią związki pomiędzy ludźmi. Ich samopoczucie często jest uzależnione od stanu uczuć i jakości tych związków. Mężczyźni z kolei, bardziej niż ludźmi, zainteresowani są sprawami i rzeczami. Zamiast imprez towarzyskich, wybiorą oglądanie wiadomości, sportu czy prognozy pogody.

Jeszcze inną różnicą widoczną w obu grupach hierarchii potrzeb są potrzeby lokomocyjne. U kobiet uplasowały się one na 9 pozycji, gdy u mężczyzn zajmują, wysokie, 4 miejsce. Wynika z tego, że dla mężczyzn potrzeby lokomocyjne są znacznie bardziej ważne niż dla kobiet. Średnia wieku ankietowanych mężczyzn jest, co prawda, znacznie niższa niż badanych kobiet. Są oni zatem bardziej sprawni fizycznie. Potrzebują więcej ruchu i przestrzeni życiowej. Dlatego też potrzeby ruchu są dla nich tak ważne. Panie są mniej aktywne.

Przeważają u nich tzw. bierne formy aktywności, jak słuchanie radia, czy oglądanie telewizji. Poza tym, w wyniku starszego niż mężczyźni wieku, są mniej sprawne i bardziej narażone na choroby, co tłumaczy, dlaczego potrzeby lokomocyjne nie są dla nich tak istotne, jak dla panów.

Widoczną różnicą w analizowanych hierarchiach potrzeb kobiet i mężczyzn stanowią potrzeby pokarmowe. Panie postawiły je, jako najmniej dla nich ważne, na 13, ostatniej pozycji, a panowie z kolei, na dość wysokim, bo 6 miejscu. Wysuwa się tu wniosek, że mężczyźni znacznie bardziej niż ko-

biety cenią liczbę i jakość posiłków. Panowie są znacznie bardziej aktywni, w związku z tym spalają więcej energii i potrzebują jej uzupełnienia w posiłkach, co tłumaczy dla nich ważność, potrzeb pokarmowych.

Na uwagę zasługuje, również fakt, że w obu analizowanych hierarchiach potrzeb, część potrzeb uplasowała się na tym samym poziomie. A więc zarówno kobiety, jak i mężczyźni, na pierwszym miejscu postawili potrzebę swobody i autonomii, dotyczącej podejmowania decyzji o własnej osobie. Świadczy to o zgodności, pomiędzy pensjonariuszami domu o ważności potrzeby. Kobiety i mężczyźni również zgodni byli w zakresie potrzeb odzieżowych, które w obu hierarchiach zajmuje 5 pozycję. Ankietowani pensjonariusze, solidarnie na 7 miejscu postawili potrzebę bezpieczeństwa, jak również potrzeby higieniczne zgodnie podali na 9 pozycji, na 11 miejscu w obu hierarchiach znalazła się potrzeba przydatności dla innych, a na 12 pozycji kobiety i mężczyźni solidarnie postawili potrzebę przynależności i integracji. Zgodność w zakresie wymienionych potrzeb dowodzi, że pomimo różnic uwarunkowanych płcią, kobiety i mężczyźni, w dużej mierze mają podobną strukturę potrzeb.

Zakończenie

W pracy przedstawiono różnorodność potrzeb ludzkich, a w szczególności zajęto się problemem potrzeb ludzi starych przebywających w środowisku opiekuńczym.

Podstawą ustalenia hierarchii potrzeb mieszkańców Domu Pomocy Społecznej były wyniki przeprowadzonych badań opartych o metodę wywiadu kwestionariuszowego. Zebrany materiał badawczy pozwala na uzyskanie odpowiedzi na postawione pytania badawcze. W szczególności wyniki badań pozwalają stwierdzić, że:

1. Uzyskana w wyniku badań hierarchia potrzeb pensjonariuszy Domu Pomocy Społecznej różni się od hierarchii potrzeb, proponowanej przez Z. Szarotę. Dowodzi to, że nie istnieje wzorzec hierarchii potrzeb ludzi starych, przebywających w środowisku opiekuńczym, ponieważ pomiędzy ludźmi istnieją ogromne różnice indywidualne, spowodowane cechami genetycznymi, pochodzeniem, doświadczeniem życiowym, jak też uczestnictwem DPS w przestrzeni socjogeograficznej. Różnice te kształtują hierarchię potrzeb.
2. Kryterium podziału potrzeb wg płci pokazało, że istnieją różnice w strukturze potrzeb kobiet i mężczyzn. Różnice te najczęściej wynikają z uwarunkowań płci. Oczywiście oprócz różnic występują jednocześnie podobieństwa w hierarchii potrzeb obu płci, wynikające z warunków, w jakich

osoby badane przebywają, z wieku ankietowanych i środowiska, z którego pochodzą.

Bibliografia

1. Blum D., *Mózg i płeć*, Warszawa 2002.
2. Encyklopedia socjologii, Warszawa 2000.
3. Gray J., *Mężczyźni są z Marsa, kobiety z Wenus*, Poznań 1996.
4. Kocowski T., *Potrzeby człowieka – koncepcja systemowa*, Wrocław 1982.
5. Lisowski A., *Potrzeby społeczne*, w: Rakowski W. (red.), *Losy i oczekiwania społeczeństwa polskiego*, SGH, Warszawa 1998.
6. Maslov A. *Motywacja i osobowość*, Warszawa 1990.
7. Moir A., Jessel D. *Płeć mózgu*, Warszawa 1993.
8. Szewczuk W., *Psychologia*, Warszawa 1975.
9. Szarota Z., *Wielofunkcyjna działalność DPS (domów dla osób starszych)*, Kraków 1998.
10. Wysokińska-Miszczuk J., *Problemy medyczne i społeczne ludzi starych*, w: Jabłoński Z. (red.), *Sanologia*, WSRL, Warszawa 1998.

The hierarchy of women's needs contrasted with the hierarchy of men's needs analysed on the example of the Old Age Pensioners' Home in Żyrardów

Summary

As the ageing processes accelerate, it is becoming increasingly important, for economic reasons, to learn about the actual needs of senior citizens. On the basis of the research (a poll in the Old Age Pensioners' Home in Żyrardów), the authors attempt to answer the question: what is the hierarchy of the men's and women's needs?

More men than women were concerned about the quality of the meals in the Home, whereas the women paid more attention to 24-hour health- and medical care, to the equipment and cleanliness of toilet and bathroom facilities, and they also expressed their aesthetic needs more. Given the opportunity, they (i.e. the women) would be more willing to take advantage of a library, reading rooms, supply of magazines and coach tours. Also, they would be prepared to express their comments and criticism on the changes in the performance of the Home more often and more directly than men would.